

ובל ימצא, דהא שבעת ימים כתיבי, כמו שכתבנו למעלה⁷⁵. ואיכא למימר האי דאמרי' עשאן הכתו' כאלו הן ברשותו לענין תשביתו קאמרינו, שהוא מצוה עליו במצות השבתה כאלו הוא ברשותו⁷⁶. ולר' שמעון נמי נהי שהוא ברשותו מן התורה, מדבריהם הוא אסור בהנאה⁷⁷ ואינו ברשותו, כדתנן⁷⁸ עבר זמנו אסור בהנאתו⁷⁹. ואם תאמר מה שאמרו עשאן הכתו' כאלו הן ברשותו [קשה], דמשמע דמדאורייתא נמי אינן ברשותו והכתו' עשאן כאלו הן ברשותו. איכא למימר משום דכל שבעת ימי הפסח אינן ברשותו מן התורה לא חשש להוציא משש שעות ולמעלה מן הכלל, וכלל את הכל בלשון עשאן הכתו' ואע"פ שאין הלשון מדוקדק לענין שש שעות מפני שהוא מדבריהם⁸⁰. וכן י"ל שכללו הכל בכלל אחד לפני זמנו ותוך זמנו ואמרו משש שעות ולמעלה משום דר' יהודה שהוא אסור מן התורה מתחלת שבע, שלא בא ר' ישמעאל⁸¹ כאן להכריע לא כר' יהודה ולא כר' שמעון ולפיכך לא הקפיד לפרש ולכלל הכל בלשון אחד ואמ' משש שעות ולמעלה⁸². ומפני זה לא למדנו שעה ששית שהיא מדבריהם אלא מדרב גדל, לא למדוה מדברי ר' ישמעאל, שאיפשר שנאמרו דברי ר' ישמעאל לדעת ר' יהודה⁸³.

ז, א. [דאמר רב גדל אמר ר' חייא בר יוסף אמר רב המקדש משש שעות ולמעלה אפילו]¹ וכו'. תמה הוא, היכי מייתי ראייה מדרב גדל דאירי [משש שעות ולמעלה]¹ שהוא מן התורה אליבא דר' יהודה דסבירא ליה לרב כותיה², לשעה ששית שהיא מדבריהם לדברי הכל. ורש"י ז"ל³ פירש דמשש שעות ולמעלה דאמ' רב גדל הינו מתחלת שש⁴. ואינו נכון, דמשש שעות לא משמע אלא מסוף שש ולמעלה, כדאמרי' לעיל⁵ דכולי עלמא חמץ משש שעות ולמעלה אסור מדאורייתא מנא לן, והוא ודאי מתחלת שבע כדליף לה⁶ מקרא דאך חלק⁷, וכן הוא הלשון בכל מקום⁸.

שהשבתה יש בכללה איסור הנאה, וכ"ה שיטת בעל ההשלמה בס' המכתם, ז' א' ד"ה דאמר, ומה"ם חלאוה להלן שם ד"ה אנו. ועי' בפר"ח סי' תמ"ג סק"א. ⁷⁵ ה' א' ד"ה דהא. ⁷⁶ שלא כמ"ש הצ"ח כאן בד' הסוברים דליכא ב"י בע"פ, עיין בדבריו לתוד"ה מו' שעות. ועי' בשדי תמד חו"מ ה' י' ד"ה ודע. ⁷⁷ גזירה שמא ישהה ולא יבער ויאכל. כ"ה דעת הרמב"ן במלחמות (דף ג' א') ד"ה ועוד, וככ"ר שא"ר משמו, וכ"ה דעת בעל העיטור בה' ביעור חמץ, דף קכ"ד ע"ג, ועיין בדבריהם. והרא"ש בפ"ב סי' ב' הביא ד' העיטור וכ' , ולא ידענא מנא ליה דלר"ש אסור בהנאה משש שעות ולמעלה מדרבנן, ועי' בהגהות פתה"ד בעיטור שם אות כ"ז. והרא"ם בתוספותיו לסמ"ג לאוין ע"ז נקט בד' התוס' לקמן כ"ה ב' ד"ה רבי שמעון, שחמץ מו' שעות ולמעלה אסור בהנאה אף לר"ש ושורפין אותו גזירה שמא יאכלנו. ותמה עליו בכ"מ פ"א מה' חו"מ ה"א שלא אמרו התוס' אלא שלא יסיקנו מעט מעט שמא יאכלנו, אבל בבת אחת מותר, וכן הוא מותר בשאר הגאות כל שאין לחוש שמא יאכלנו. ועי' גם במהרש"א לתוס' לקמן כ"א ב' ד"ה עבר. ועיין מ"ש בזה בערך השלחן א"ח סי' תמ"ג אות ג'. ועי' בטוש"ע אי"ח סי' תמ"ג ס"א. ⁷⁸ לקמן כ"א א'. ⁷⁹ ראה ביאור הראיה בדיבור הבא, ועי' לקמן כ"א ב' ד"ה לא צריכא. ⁸⁰ תי' זה ליחא במלחמות. ⁸¹ כפי הנראה גרס רבינו: דא"ר ר' אלעזר משום ר' ישמעאל, וכ"ה בשא"ר ובב"ב כ"ט ב'. ⁸² במלחמות (דף ג' ב'): , והוא דא"ר אלעזר עשאן הכתוב... הלכה היא... אבל לפרש שהוא לשון כולל הבור ברה"ר וחמץ בפסח עשאן הכתוב, ובשש שעות עשאן חכמים, ומפני שלא בא ר' ישמעאל להכריע כאן לא כר"ש ולא כר' יהודה לא הקפיד לפרש וכלל הכל בלשון אחד". ⁸³ לכל הדיבור השווה מש"כ בחי' הר"ן ד"ה שני דברים, לדעת הרמב"ן. ¹ בכתה"ש מחוקק, ² לקמן כ"ט ב'. ³ בד"ה משש. ועי"ע רש"י להלן כ"א ב' ד"ה משש. ⁴ וכ"פ בשאלתנו צו שאילתא ע"ד (בסופה), והרמב"ם הל' אישות פ"ה ה"א. ⁵ ד' ב', ⁶ ה' א'. ⁷ וכו"ה בתוס' (ו' ב' ד"ח משש) ושא"ר בשם ר"ת. ועי' ברא"ש בפ"ב סי' ב', ובקידושין פ"ב סי' ל"א. ⁸ ביתר ביאור במלחמות כאן: , שהרי בהרבה

ועיקר הפירוש הוא דמסוף שש ולמעלה קאמ', ומיתי מאי דאמ' רב גדל שאין חוששין לקדושין אפי' בחיטי קרדוניאתא⁹ שהן חטים קשים שאין נעשים חמץ גמור, וסבירא לן כרבנן דאמרי דחמץ נוקשא אינו עובר עליו בלא כלום, ומיתי ראייה מחמץ דרבנן בשעות דאורית' לשעה ששית שהיא מדרבנן ואף אם יהיה החמץ דאורית', דהא והא חמץ דרבנן הוא¹⁰. ובודאי שאפי' בחטי קרדוניאתא נמי בשעה ששית אית לן למימר דאין חוששין לקדושין, דהא מכל מקום אסורי הנאה של דבריהם הן, והמקדש באיסורי הנאה של דבריהם לא עשה כלום¹¹. והא דקאמ' רב גדל משש שעות ולמעלה, שאלו בשעה ששית כיון דאכתי לא בדילי מיניה ובשעה שביעית בדילי מיניה אתי למימר שהיא מקודשת ויוציאו עליה לעז¹², שלא יחשבו שהיה עדיין אסור בהנאה הואיל ואחר כך מיתוסף איסורו¹³. וזה הפירוש נכון. וכן נראה בירוש'¹⁴, שאמרו שם: דברי ר' מאיר שהמקדש אשה בחמץ משש שעות ולמעלה לא עשה כלום. אמ' רבה בר מונא¹⁵ ויאית, אלו חטים קרטבניות במדבר טבין¹⁶ אינון במועדא כלום. ופיר[ו]ן שו, שתחלה אמרו שלדעת ר' מאיר חמץ אינו אסור

מקומות במסכת זו ובשאר מקומות בתלמוד אמרו משש שעות ולמעלה, וכן מתשע שעות ולמעלה (לקמן צ"ט ב'), וכן בשאר כל השעות שנאמר עליהם כלשון הזה, ובכולן אין במשמע אלא מסוף השעה ולמעלה. ולכל הדבור השווה רמב"ן במלחמות. 9 לפנינו: קורדאניאתא. 10 וכ"פ בתוס' ושאר בשם ר"ת. וכ' הר"ן: „ולפי זה אפשר דחמץ דרבנן בשעות דרבנן חוששין לקידושין". כלומר, שמוה שנקט רב גידל מו' שעות ולמעלה יש לדייק כן, שרק במקדש בשעות דאוריתא הוא שאין חוששין לקידושין, אבל המקדש בחמץ נוקשה בשעה שישיית חוששין לקידושין. וא"ת ולינקט ר"ג חמץ דאוריתא בשעה ו', ע"ז תירץ הר"ן: „ונקט משש שעות ולמעלה למכלל דבכל חמץ אפילו דרבנן אין חוששין לקדושין, אבל אין ה"ג בחמץ דאוריתא אפי' מתחלת שש אין חוששין לקדושין". וכ"כ התוס' בחולין ד' ב' סד"ה מותר. וכ"ד הרא"ש ומהר"ם חלאהו. וד' הרמב"ן ורבינו אינה כן כפי שיתבאר. 11 דעת רבינו שבכל איסוה"ג של דבריהם אין חוששין לקידושין, ואין הבדל בין איסור דרבנן שיש לו עיקר מה"ת לאין לו עיקר (שחמץ נוקשה בשעה ו' אין לו עיקר מן התורה, ואין חוששין לקידושין), ואין הבדל בין חמץ החמור ובין שאר איסורים, דבעינן שוה פרוטה וליכא. וכ"כ בח' מהריטב"א כאן ובחידושי הריטב"א קידושין ג' ב' בשם הרא"ה, וכ"ה דעת הריא"ז בשעה"ג כאן ובקדושין סוף"ב. ועי"ע מכתם, מאירי ור"י מגרבונוא כאן. ועי' בח' הרמב"ן ושאר לקידושין ג"ה א', תשו' הרשב"א אלף סי' קס"ו, וש"ע אהע"ז סי' כ"ח סכ"א ונושאי כליו. ועי' באבני מילואים שם אות ג"ד מש"כ בד' הסוברים שבשאר איסוה"ג דרבנן מקודשת, ועי' עוד מ"ש בזה בפסקי הלכות יד דוד, הל' אישות, פ"ה ס"ק כ"ג—כ"ד, דף כ"א ע"ג ואילך. 12 והא דקאמר וכי. פירוש, והא דקאמר ר"ג מו' שעות ולמעלה ולא נקט שעה שישיית, שמשמע שהמקדש בחיטי קרדוניאתא בשעה ו' חוששין לקידושין, אין טעם הדבר משום דהוי תרי דרבנן, חמץ דרבנן ושעות דרבנן, ובתרי דרבנן חוששין לקידושין (כשיטת התוס'), אלא הטעם שבשישיית חוששין לקידושין אפילו בחמץ של תורה, משום גזירה. ובה מובן למה לא נקט ר"ג דינו בחמץ של תורה בשעה ו', ועי' ריטב"א. אבל בחמץ דרבנן ושעות דרבנן, כגון מו' שעות ולמעלה לר"ש, אינה מקודשת. שדברי ר"ג אמורים אף בשיטת ר"ש. וכן מתבאר מדברי הרמב"ן במלחמות. ומש"כ הלחם משנה בפ"ה מהל' אישות ה"א בד' הרמב"ן, צ"ע. 13 נימוק זה כתבו כאן גם הריטב"א בשם הרא"ה והמאירי בשם יש מפרשים. והרמב"ן כ': „שכיון שעדיין שורפין ולא בדילי מחמץ אתי מספק, שמא טעו העדים ואתו למשרי אשת איש". ועי' בר"ן שכו' הטעם שחוששין לקידושין מספק, שמא טעו העדים בין חמש לשש, (ועי' גם בח' הר"ן להלן כ"א ב' ד"ה לא צריכא). ועי' בפסקי הלכות שם דף כ"ג ב', שלהר"ן אם נתבאר לנו שקידש בודאי בשעה ששית, אף בחמץ דרבנן אין חוששין לקידושין, ולהרמב"ן חוששין לקידושין מטעם גזירה, עי"ש בדבריו. 14 פ"א ה"ד, ד' ב'. ועי"ע בירושלמי קידושין פ"א ה"א, ג' א'. 15 לפנינו: רבי הונא. 16 לפנינו: דלמא

משש שעות ולמעלה אלא מדבריה[ם], ואחר כך אמרו שאע"פ שאינו אסור אלא מדבריהם המקדש בו לא עשה כלום, והביאו ראיות¹⁷ מחטים קרטבניות, שהן חטי קרדוניאטא שבגמ' שלנו, לומר שהן מדרבנן והמקדש בו לא עשה כלום, שהרי אפי' במדבר שאין אוכלין מצויין¹⁸ אינן שוין כלום במועד, שהן אסורין בהנאה ואין האשה מתקדשת בפחות משה פרוטה¹⁹.

והרב בעל המאור ז"ל כתב²⁰ דלא קימ' לן בהא דרב גדל²¹ אלא אליבא דר' יהודה דאמ' דחמץ לפני זמנו עובר עליו בלאו, ורב (הונא)²² דסבירא ליה כר' יהודה א"ל, אבל לר' שמעון דאמ' חמץ לפני זמנו אינו²³ עובר בלא כלום וקימ' לן כותיה²⁴, חוששין לקדושו. ודעתו ז"ל שהוא מותר בהנאה ואפלו מדבריהם²⁵, ומן התורה אפי' באכילה הוא מותר, דאע"ג דאמ' רחמנא תשביתו אכילתו זו היא השבתתו, והואיל והוא מותר בהנאה ברשותו הוא לקדש בו את האשה. ולפי שיטה זו לא קימ' לן כרב יהודה דאמ' הבדוק צריך שיבטל, שהרי כל ארבעה עשר יכול לבטל, דרב יהודה לא אמ' אלא אליבא דר' יהודה.

וזה שלא כדברי הגאונים ז"ל שכלם הסכימו לפסוק כרב יהודה²⁶. ועוד קשה, דודאי לר' שמעון מן התורה אסור הוא באכילה מדאמ' רחמנא תשביתו, שאין לך דבר שאתה מתור עליו להשביתו ויהא מותר לאכלו. ולעיל²⁷ נמי אמרינן דכולי עלמ' חמץ משש שעות ולמעלה אסור, והוא על דין ההשבתה, כמו שכתבנו למעלה²⁸. ואם תשאל והרי אמ' ר' שמעון שחמץ לפני זמנו אינו עובר עליו בלא כלום²⁹ ולפי דברנו עובר הוא בעשה של תשבתו³⁰. תשובתך, מה שא"ר שמעון שאינו עובר עליו בלא כלום לומר שאין אכילתו מוספת לו שום איסור, שאחר שהחמץ לפניו ואינו משביתו עובר עליו הוא בעשה בין שאכלו או שלא אכלו, אלא שמ"מ מאחר שהוא מצווה עליו להשביתו בעשה הרי הוא אסור עליו באכילה³¹, שמצווה הוא בהשבתה ולא באכילה³². שלא להוסיף לדברי הרב בעל המאור ז"ל שכתב שאכילתו זו היא השבתתו, שודאי אין במשמע השבתה אכילה.

מיהו בהנאה ודאי [אינו] אסור משום תשבתו, מדלא מפקי' מהכא אסור הנאה כמו

טבן. 17 צ"ל: ראייה. 18 בקה"ע ופי"מ שם פירשו חטים קרטבניות הצומחות במדבר והן קשין מאוד. 19 רבינו מביא ראייה מן הירושלמי דהך דר"ג איירי בשעות דאורייתא, ממה שאמרו שם על חטים קרטבניות שאינן שוין כלום במועד, וי"ל שבכלל המועד אף ע"פ מו' שעות ולמעלה ואליבא דר"י, אבל לא שעה שישית. 20 בסוגיא. 21 מגומגם. ונר' שצ"ל: דלא קימא לן בהא [כרב גדל, דלא קימא] דרב גדל וכו'. 22 עי' במאור, ור' לקמן כ"א ב' סד"ה לא צריכא. 23 בין השיטין. 24 עי' לקמן ל' רע"א. ועי' בהשגות הראב"ד הל' חו"מ פ"א ה"ה, ורא"ש פ"ב ס' ד'. 25 וכן הבינו במהר"ם חלאהו כאן בד' הרז"ה שלר"ש מותר בהנאה עד הלילה אף מדרבנן. וכן נקט בדעתו בב"י אור"ח ס' תמ"ג ד"ה חמץ, עי"ב, ועי' בב"ש אהע"ן ס' כ"ח ס"ק נ"ג. אבל במהר"ם חלאהו לעיל ס' ב' ד"ה מנא, כ' בשם המאור שמודה ר"ש לאסור מדבריהם, וכן מפורש במאור: „ולא שרינן ליה לכתחילה למיכל ולא ליהנות בו וכו'". ועי' בפסקי הלכות שם דף כ"א ב'. אך רבינו ביאר דבריו לקמן ט"ו א' ד"ה אלא, שמה שכו' במאור דלא שרינן ל' לכתחילה, הוא רק כדי שלא לפרוץ גדר, ואין הרב מוצא עיקר לאותו איסור, כלומר שאין לו עיקר אפילו מדרבנן. 26 עי' המקורות בגמרא שלמה, פירושי הגאונים לדף ו' ב'. 27 ד' ב'. 28 שם, ד"ה מנא לן. 29 לקמן כ"ח רע"ב. 30 רבינו דייק לשון: בלא כלום. ועי' מ"ש בחי' הר"ן לקמן שם ד"ה ור"ש. 31 מדברי רבינו משמע שלא למדנו ממצות תשבתו איסור עצמי לאכילת חמץ, אלא שיש איסור באכילה מחמת ביטול מצות עשה הכרוך בה. 32 נר' שהלשון קטועה, וכפי הגרסא נשמטו מכאן התיבות: וכן דעת הראב"ד ז"ל (בהשגות

שכתבנו למעלה³³, אבל מדרב[נן] הוא אסור בהנאה, כדתנן³⁴ עבר זמנו אסור בהנאתו ולא יסיק בו תנור וכירים, ואמר' בגמ'³⁵ לא נצרכה³⁶ לשעות דרבנן, והם השעות משעה ששית ולמעלה כמו שנפרש במקומו³⁷. ודוחק הוא לומר' דהיא דלא כר' שמעון, דהא כלהו סתמי בלאחר זמנו הוה כר' שמעון, דחמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר בהנאה³⁸, וכיון דבאחר זמנו סתמי כותיה הכי נמי משמע דקימ' לן כותיה. בלפני זמנו. ועוד דהיא סתמא דעבר זמנו אסור בהנאתו מוקמי' בגמ'³⁴ כר"ג, ושמע' ליה לר"ג דסבירא ליה דחמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר בהנאה, כדאית' בערובין³⁹ בעובדא דמבגאי, וכיון דסבירא ליה לרבנן גמליאל כר' שמעון בלאחר זמנו [ה"ה דסבירא ליה כותיה בלפני זמנו]⁴⁰. ובירוש'⁴¹ נמי אמר' דלר' מאיר אינו אסור משש שעות ולמעלה אלא מדבריהם, והינו דלא כר' יהודה והוי כר' שמעון, שלא מצינו שלש מחלוקות בדבר. ואמרו שם בפ' שלדברי ר' מאיר המקדש משש שעות ולמעלה אינה מקודשת, כמו שכתבנו למעלה. וזה הירוש' הוא מבטל סברתו של הרב בעל המאור ז"ל, ולא הירוש' שכתב מודה ר' שמעון באסו' שהוא אסור, שחשב ז"ל שהוא (מבטל) [מחוק] סברתו, שאותו הירוש' בחמץ שלאחר הפסח נאמר (במקומו), עיין עליו במקומו בפ' כל שעה⁴².

הכא בתלמיד היושב⁴³ לפני רבו עסיקינן. תמה הוא, והא מעיקרא נמי אמר' היה יושב בבית המדרש. ואיכא למימר דמעיקרא דקס"ד בחמץ מעלייא הוה ואדם יכול לבטלו אחר איסורו, קס"ד דהיה יושב בבית המדרש לאו דוקא, אלא שאינו בביתו לכפות עליו את הכלי, מבטלו מעתה ודיו, שאחד שבת אחד יום טוב קתני, ובשבת ויום טוב אינו יכול לבערו אלא שכופה עליו את הכלי, ודיו שיכפה כשילך לביתו. והשת' דאמר' שאינו חמץ עדיין אלא שהיא עיסה מגולגלת ומתירה שמא תחמיץ, [ע"כ] דתלמיד היושב לפני רבו דוקא קאמי', שאחר שהוא יכול לבערו או לאפותה שלא יבא לידי חמץ, אין מתירין לו לשהותה בביטול, דהא בדיקה תקינו רבנן, אלא שאם היה יושב בבית המדרש לא הזקיקוהו ליבטל מתלמודו משום ביעור⁴⁴, כדתנן⁴⁵ היה הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ונוכר שייש לו חמץ בתוך ביתו מבטלו בלבו. מיהו לענין שבת לא מתנינן היה יושב בבית המדרש דוק, שאין לו אלא לבטל, שאי אפשר לו (לערב שבת) [לבער בשבת], ומשום יום טוב הוא דקתני ליה. וביום טוב הוא דמוקי לה בעיסה מגולגלת, דבשבת לית ליה עיסה מגולגלת, אלא דמתוקמ' ליה בארבעה עשר כדאמרן⁴⁶.

על המאור). 33 בדבור הקודם. 34 להלן כ"א א'. 35 שם, בעמ' ב'. 36 בגמ': צריכא. 37 להלן שם, ד"ה לא צריכא ור' שם הע'³⁵. 38 משנה לקמן כ"ח א', והעמידוה בגמ' כר"ש, עי' לקמן כ"ט א'. 39 ס"ד ב'. 40 כ"ג להשלם. 41 כנ"ל. 42 ה"ב, דף י"ד א'. עי' בקרבן העדה שם, ובמראה הפנים שם (בסוף המסכת עמ' 4) ד"ה מונה, שהבינו בירושלמי שמירי בלפני הפסח. ועי' גם בס' חוקת הפסח סי' תמ"ג (מובא בשיטה מקובצת לקמן כ"א ב', עמ' ק"ץ מן הספר) שכ' בד' בעל העיטור שגם באכילה מותר מדאורייתא לר"ש ומדרבנן אסור גם בהנאה, והסתייע מן הירושלמי, שהלכה כר"ש בין באכילה ובין בהנאה, שהלכה כר' יונה ור' יוסי שאמרו איסורו מדבריהם. ועי' בעיטור ה' ביעור חמץ, קכ"ד ב' ובפתה"ד שם הע' י'. אך עי' בשירי הקרבן לירושלמי סנהדרין פ"ה ה"ג סד"ה ר"י (בסוף המסכת עמ' 30), שחזר בו ממה שפי' בפסחים. 43 וכ"ה בכ"י, ולפנינו: יושב. 44 מפורש בדברי רבינו שאין מתירים לו להניח לעיסה שתחמץ על סמך שייבטלה מקודם, אלא א"כ הוא טרוד בדבר מצוה אבל לא בדבר הרשות. ולא משמע כן בטוש"ע סי' תמ"ד ס"ח, עי"ש ובפמ"ג, משבצות אות י', ובשער הציון של המשנ"ב אות ל"א. 45 להלן מ"ט א'. 46 עי' רש"י סד"ה דיקא. 47 בכתה"י מחוק, וגירסת הספרים